

Акація

Юрій Клен

Сидячи на своїй улюбленій невеличкій веранді, Ганна дописувала листа. Було вже недалеко до півночі. На столику горіла звичайна гасова лампа, навколо якої ненастанно кружляли нетлі. Пахощі теплої літньої ночі розгорненими сувоями пливли над Дніпровими кручами. Дім стояв над спадистим схилом, і якби не темрява, то видно було б і ріку, і потойбічний берег, і, може, човни запізнілі, що беззвучно просковзали, підхоплені течією, якій допомагали ще плавкі помаху весел, що майже без плюску занурялися у воду.

Дописавши, Ганна поклала перо і замислилась, перебираючи спогади останніх місяців, останнього року. Як швидко життя її з уторованої дороги раптом повернуло вбік і потекло иньшим річищем! Не встигла вона опам'ятатися, як стала дружиною, а недавно відчула перші ознаки материнства, щось сіпнуло у неї під серцем, коли вона цими днями спускалася сходами. Чи ж не дивно, що трохи більше, як рік тому, вона була майже заручена. З иньшим. Батьки вважали жениха за добру партію і дуже намовляли до того проектованого шлюбу. Не аналізуючи і ще не вмючи аналізувати своїх почувань, вона пливла за течією. Не ставила спротиву, але й не йшла назустріч. Все склалося б так, як планували батьки, якби ... якби не акація.

Ганна дуже любила і добре знала Київ з усіма його прекрасними околицями. Але ніколи не спадало їй на думку, що досить за Царським (нині Пролетарським) садом, деє недалеко за палацом, що колись належав "вдовствующей императрице Марии", збочити в сторону Дніпра, щоб натрапити між густими зарослями кущів і дерев на дерев'яні сходи з бильцями, що вели кудись униз. На Козловську вулицю. Цілком ізольовану від решти міста. На шматок старосвітської провінції, що загубився в столиці. На невеличку вуличку понад Дніпровими кручами, вуличку з маленькими хатками й квітничками. Одного чудового літнього дня вона зробила це відкриття, проходжуючись зі своєю шкільною подругою. Зовсім випадково натрапили вдвох на ті сходи і почали спускатися вниз. Пахощі трав і квітів, у сонці розмарених, хвилями ходили навколо. Вони милувалися і далекою гладінню ріки, що вилискувала проти сонця, і буйною зеленню круч, до глибокого вечора ладні лишитися у цьому самотньому, немов від усього світу відрізаному, кутку, – і ось та несподівана зустріч.

Сходами вгору йшов якийсь юнак. Погляди їхні зустрілись, і Ганна відчула, як вона зблідла, щось у грудях їй стислося, захопило дух. І, раптом усвідомивши, що, як задеревіла, дивиться на чужого, не відомого їй чоловіка, вона почервоніла і, тільки аби щось сказати, щоб замаскувати оту незручність, байдужим тоном промовила, звертаючись до подруги:

– Шкода, що не наломали ми трохи акації. Дивись, як рясно вона звисає!

Розминувшись з незнайомим, вони поволі пішли далі, щодва кроки спиняючись і милуючись на блискучу стягу ріки, на яку вже майже лягала передвечірня тінь. Та враз

відчули за собою хапливу ходу. Обернувшись, вона зашарілась, бо лицем до лица опинилася проти незнайомця, що, сміючись і простягаючи їй велетенський кущ акацій, казав:

- Пробачте мою зухвалість, але я, почувши ваше бажання, кинувся його сповнити, і для мене не буде більшого щастя, як коли ви візьмете на спогад про сьогоднішню стрічу оці квіти.

Так почалося їхнє знайомство. Знайомство, що з першого погляду було вже коханням. Шкереберть полетіли всі пляни батьків. Від байдужого, холодного погляду її знітився, змився кудись "жених". Почалася справжня епопея її юности з човновими гулянками по Дніпру, поїздками на Чорторий і до Межигір'я, нічними ескападами в невідоме, щасливими блуканнями в Голосіївськiм лісі і сидінням над тихим плесом Китаївського озера. І тепер, коли прийшло друге літо з акаціями, вони вже чотири місяці були одружені. Він наполягав на тому, що мусять вони хоч би на перший рік оселитися на Козловській вулиці, у домі з квітничком і невеличкою верандою, з якої відкривається вигляд на Дніпро і на той берег

Два тижні тому він поїхав у службове відрядження на Кавказ, де справи його, очевидно, затримають на довший час, а вона залишилася сама з дімком, квітником, верандою, Дніпром та кількома улюбленими книгами. Оце вчора одержала листа від батьків свого чоловіка, які запрошують її до себе в Прохорівку трохи погостити і розважитись, бо, певно, вона – так пишуть вони – вже стужилась на самоті. Отож Ганна їм написала, що виїде в п'ятницю пароплавом, яким личне товариство вирушає до Канева на відвідини Шевченкової могили, а звідти ж рукою подати до Прохорівки: тільки переїхати на той берег. Отож вона за одним заходом полагоди́ть дві справи.

Великі нетлі, що кружляли навколо лямпи, раз у раз кидали тріпотливі тіні свої на папір. На листі досихало чорнило. Ганна поклала долоню під серце, бо знов неначе відчула там рух нового таємничого життя. "Якими дивними шляхами, – думала вона, – веде нас доля. Отой хлопець, що ось ворухнувся (а це неодмінно буде хлопець, а назве вона його Василем), задовго, заки йому народитися, почав регулювати її життя і диктувати свою волю, вимагаючи для себе кислих цитрин і гострих страв, яких вона раніше не любила. Він наказував їй, що инколи треба їсти. І чи не він, співаючи у крові батьковій, примусив його обрати за матір ту дівчину, яка йому, ще не явленому в подобі людській, була до вподоби, йому, що був тільки думкою Господньою, яка зародилася одного чудового літнього дня, звівши до купи двох людей, що в цілому світі тільки їхнє сполучення могло спричинитися до появи на світ отакої, а не иньшої індивідуальності у дивній її неповторності".

Ці міркування налили її серце ніжністю до ще ненародженого немовляти.

Нерухомо дивилася вона в полум'я лямпи, навколо якої натовп нетлів усе більшав, і думала, яка таємнича воля зваблює до себе оті нічні створіння; очевидно, проміння має якусь притягальну силу, якій їхні кволі тільця не спроможні противитися, як не може противитися голка магнетові.

Якийсь великий, знизу майже білий метелик давно вже кружляв, зачаклований,

навколо світла. Погляд її довго і пильно стежив за ним, аж ось метелик раптом злетів аж понад лампу, туди, де проміння найжаркіше б'є вгору, з підсмамленими крильцями впав у скляний циліндер і миттю розсипався попелом

Ганні враз сумно стало, вона готова була бачити в цьому символ долі людської. Цей образ метелика якось сплівся з думкою про немовля, яке вона носить в собі, і пригадалося з шкільних лекцій з історії, як Молохові приносилось у жертву дітей, яких замикалося в його розпечене мідяне нутро. Дріж жаху й огиди пробігла їй по тілу. Вона потяглася до "Книги пісень" Гайне, що лежала на столі, розгорнула навмання, і погляд її впав на рядки:

Ich weiss nicht, was sol les bedeuten,
Dass ich so traurig bin.

Це навіяло на неї вже справжній смуток. Проте вона до кінця дочитала вірш про Льорелай і знайшла якусь чудну аналогію між долею того нещасного рибалки, що, заслухавшись у спів, має потонути, і тієї нетлі, що, полетівши на світло, згоріла.

З Дніпра повіяв раптом свіжий вітерець, полум'я заколивалось, затріпотіло. Ганна взяла лампу зі стола й увійшла до покою.

На ранок вона, прокинувшись, згадала про лист, одяглась і вийшла, щоб кинути його до поштової скриньки. Звідкись долинав крик півня, затяжистий, сповнений туги. В садку ідилічно кудкудакали кури. Коли вона була вже на вулиці, її окликнув військовий з другого поверху сусіднього, дому і попросив узяти і його листи, які він їй кинув згори, пояснюючи трагічним тоном, що господиня вийшла, коли він ще спав, і зачинила хату на ключ, так що він не може вийти з дому, а вискочити з вікна зависоко. Ганна, всміхаючись, ви слухала його скаргу і взяла листи. Коли знов вертала додому, побачила червоного півня, що втікав від жінки, яка бігла за ним. Півень був червоний, як полум'я, і Ганна подумала, який то влучний є народний вираз "пустити червоного півня під стріху". Але при цьому спостереженні згадала вчорашнє полум'я, в якому згоріла нетля. Півень, тікаючи, якось незграбно махав і бив крилами. Тут тільки Ганна завважила, що з-під шиї тече йому кров. Жінка зробила невдалу спробу зарізати неборака, і він, як видно, видерся їй з рук та, недорізаний, кинувся втікати. Ті помаху крил його мали щось спільне з безсилим тріпотінням нетлі, і Ганні стало враз важко на серці. "Недобре, - подумала вона, - вагітній жінці дивитися на такі речі". Якась туга лягла їй на душу і вже не випускала з своїх пазурів. Вона знала, що сьогоднішній день зіпсований, боялася, що настрій аж до від'їзду зістанеться поганий, та не вміла тому зарадити.

Не знала, як згаяти день. Сіла в крісло на веранді і знов розкрила томик Гайне. Книжка розгорнулася на тому самому місці. Спитувалася перекладати той вірш:

Не знаю, що сталось зі мною,
що я так сумую в цей день.

Ні, не подобалось. Тоді звернула увагу, що другий рядок в оригіналі писаний ямбом і що ліпше буде так само ямбом його віддати:

Не знаю, що сталось зі мною,

що я такий сумний.

Це вже краще. Далі все пішло гаразд. Не давалися тільки останні рядки, бо рибалка ніяк не хотів у неї топитися. Отож, як не морочилась, мусіла кинути олівця, до кінця не довівши спроби своєї. Ще раз зирнувши на папір, помітила, що рука її написала не "сумний", а "сумна". Отже, підсвідомо якось Ганна застосувала настрій вірша до себе.

Не знала, що їй далі робити. Трохи погосподарювавши, метушилася потім цілий день по кімнаті. Надвечір згадала, що на сукні, яку хоче взяти на дорогу, є плями. Отож заходилася виводити їх бензиною, а потім суконку старанно випрасовувала. На столі лежав неоправлений том Толстого "Анна Кареніна". Необережний рух ліктя – і пляшка з бензиною, в яку забула заткнути корок, перекинулася та розлилася на книжку, що враз уся просякла тим пливом. Схопила пляшечку, та вже пізно було. В повітрі завис неприємний запах. "Невдача якась переслідує мене, – подумала собі стиха. – Та, мабуть, на тому ще не кінець". Коли почало смеркатися, хотіла запалити лампу, та побачила, що в ній замало нафти. Отож запалила свічку, щоб винести на веранду; може, вітер не задме. Та свічка була затонка і не трималася в поставці; впала впрост на бензиною залитий томик Толстого, що спалахнув, мов целюльоїд. В нестямі хотіла була схопити книжку, та в руці її залишився тільки віддертий шматок обкладинки з початком заголовку "АННА..." Вітер повіяв його ген у садок, і там він білою плямою ліг на траву. Ім'я її Анна. Ця подія сповнила її якимсь забобонним страхом і передчуттям якогось невідомого лиха. Подивилася на свою трохи обпалену руку, на купку попелу, що лишилася від твору Толстого, і поклала собі лягти сьогодні якомога раніше до ліжка, щоб не наразитися на дальші несподіванки.

Напружені нерви вимагали розпруження. Сон був неспокійний, і видива його склалися з уривків денних вражень. Перед нею розливалася широка ріка, але то була ріка з бензини, запах якої сповнював повітря. Рікою плив напіврозгорнений том "Анни Кареніної", а в ньому, як у човні, примостилася вона. Десь далеко, сидячи під хрестом, на могилі Шевченка співала Льюрелай, але не гайнівську пісню, а "Як умру, то поховайте". Вона пливла на той спів і раптом побачила, що перед нею зовсім не гора з могилою, а дім. З вікна другого поверху гукає на неї військовий, та вікно те не чотирикутне, а округле, мале; він скаржиться, що не може ним вискочити. В кімнаті його літає велика нетля, яка теж шукає виходу, але в міру того, як зближається до вікна, вона зростає, робиться великою, як курка, і не пролазить. З даху злітає червоний, великий, мов гайстер*, півень, що хоче ту нетлю задзьобати. Він летить просто в оте округле вікно, сургучем розпливається в ньому, стає великою, круглою печаткою. Ганна бачить перед собою тільки високу білу стіну без вікон і дверей, а на ній, вгорі, оту велику, червону, криваву печатку, немов на велетенського розміру листі, якого вона вчора відіслала.

Ганна прокидається, вся облита холодним потом, і бачить: у вікно їй світить великий, червоний, круглий, мов печатка, місяць уповні.

Сонце вже підбивалося вгору, коли Ганна взяла кошика, щоб піти закупити городини. На вулиці увагу її притяг невеличкий сірий віслюк, власність дітей

городника, що мешкав у скрайньому домику. Вони з ним завжди бавилися, а тепер він стояв по самій середині вулиці і ненастанно сурмив. Люди проходили й сміялись. Діти намагалися зрушити його з місця, тягли за мотузок, та дарма. Осел стояв непорушно і кричав, хоч як на нього гавкав лягавий собака з довгими вухами, що люто стрибав навколо. Деякі зацікавлені спинялись і дивились.

По сніданні заходила Ганна залагоджувати останні справи перед від'їздом. Пішла шукати по крамницях яких-небудь цяцьок, щоб завести в дарунок дітям швагрової*. Та в ті часи важко було знайти щось путяще. Війна та революція знищили промисловість і цієї галузі. Десь на рундуку побачила великі метелики ручної роботи з різнокольорового тонкого паперу. Ці метелики нагадували їй нетлю, що так трагічно загинула, і вона не хотіла їх брати. Далі побачила півників з червоними, колесом закрученими хвостами. Але й вони зводили їй на пам'ять неприємний випадок, якого вона вчора вранці свідком була, тому пройшла і повз них. Спинилася перед вікном книгарні-антикваріату і почала читати заголовки виставлених книжок. Внизу побачила старе видання казок братів Грімів. На палітурці наліплена кольорова обкладинка, відома всім картина з казки про бременських музик: віслик, зіп'явшись на задні ноги, передніми сперся на ґзимс* вікна, на ньому собака, на собаці кіт, на коті півень. Усі вони заглядають у хату. Оце буде добрий дарунок для дітей. Далі, вгорі, у лівому кутку око її доглянуло відкриту титульну сторінку: "Лев Толстой. Анна Каренина". Щось усередині їй засмоктало, занудило, їй раптом забракло повітря. Господар крамниці саме вийшов і, помітивши, куди скерований погляд її, проспівав:

- Собрание сочинений Льва Толстого в шестнадцати томах.

За власником вийшов з книгарні з двома грубими книжками професор Ступин, у якого чоловік її колись слухав лекції. Вони добре зналися. Професор, простягнувши руку, привітно всміхнувся і почав розпитувати про чоловіка. Ганна відповіла, що він на Кавказі і що сама вона збирається післязавтра поїхати пароплавом до Канева, а звідти до свекрухи. Професор сказав, що з цілим гуртом студентів і студенток теж вибирається у подорож тим самим пароплавом:

- Отож поїдемо разом.

Погляд її раптом прикипів до червоної близни, що тяглася від підборіддя через шию професорову. Він помітив, куди скеровані її очі, зніяковів і, ніби вибачаючись, промовив:

- Не дивіться! Тепер гострої бритви не дістанеш, і я завжди ріжусь, коли голюся.

Ганні знов пригадався недорізаний півень, серце її защеміло якоюсь тугою, і вона швидко попрощалась, зайшла до крамниці і придбала "Казки братів Грімів". Дорогою накупила купу якихось непотрібних речей і, пізно пообідавши в харчівні, пішла додому.

Ввечері, коли зі світлом сиділа в покої своєму, почула десь котяче нявкання. Подивилася під стіл, за вікно, зазирнула у шафу, але ніде не знайшла джерело, з якого виходили оті жалібні звуки. Нявкання не припинялося. Не могло воно йти з даху, не було кота й за дверима, а голос його і дряпання кігтів чулися так близько, ніби доносилися з-за килима. Справа ставала впрост містерійною. Хвилин на п'ять ті звуки

вгавали, а потім знов чулися голосніше і змушували Ганну губитися у здогадах. Мусіла признатися, що ніяк їй не збагнути, звідки ті звуки линуть. Почала врешті вибирати старі, непотрібні листи і папери, щоб спалити. Повибиравши купу, відчинила грубу, сунула, запалила конверта, якого ще тримала в руці, і піднесла до тієї купи. У ту хвилину щось фиркнуло, і впрост на неї з груби скочив великий хазяйський кіт, весь завалений у сажі. З несподіванки Ганна в першу мить сполотніла, а тоді зайшлася сміхом, майже гістеричним.

Більше несподіванок того вечора не було, лише вночі приснилось їй що хтось заглядає до неї у вікно. Вона знала, хто, але вдавала, що не знає. То віслюк, який сьогодні вранці кричав зіп'явся на задні ноги, на нього скочив пес, на пса кіт, на kota півень. Вона знала, що всі чекають тільки сигналу, якого має подати півень, щоб в один голос закричати. І справді півень змахує крилами, і з чотирьох горлянок вихоплюється рев, протяжистий, довгий, від якого Ганна прокидається і чує, як десь на Дніпрі гуде гудок пароплавний. Вона знов засипає і бачить продовження того сну. Вона з лісу повертається до хати, обережно йде заглядає, чи нема там когось. Відчиняє піч, щоб вигребти вуглика та засвітити в хаті. Бачить дві жаринки у попелі і сягає по них кочеріжкою, (та то не жаринки, а очі kota, що, нявкнувши, стрибає їй просто в лице. Прожогом кидається вона геть з хати. Далі все пішло, як у казці оповідається. Лягавий собака з довгими завислими вухами кусає її за литку, осел хвищає копитом, а десь високо на смітнику півень, махаючи червоними, вогненними, величезними, як простирадла, крилами, від яких заграва розливається по всьому лісі, заходиться розпачливо-пронизливим криком: "Давайте її сюди-и-и-и!" Ганна прокидається і чує справжній крик півня, бо сонце стоїть вже над обрієм.

Ганна нашвидко поснідала, обіду не варила а так взяла щось на дорогу, бо тягло її ген з хати, кудись у простір. Із Дніпра віяло свіжістю, небо заволоклося хмарами, в повітрі зависла духота, в хаті нічим було дихати. Ганна спустилася кручами вниз, до ріки, зробила далеку прогулянку аж за Ланцюжний міст, перетяла Слобідку і скерувала шлях у бік Дарниці. Але духота була і в лісі. Вона шукала відкритих місць, широких галявин дерева були вирубані. Знявся вітер і кружляв пісок, який засипав їй очі, залітав у ніздрі, у вуха, розкуйовджував волосся. Впали перші важкі краплини дощу. Незабаром дощ полив струмками. Вона бігла просіками, лісовими стежками. Мокре галуззя хльостало по лиці, чвякала у черевиках вода, струмками стікала по одежі, яка липла до тіла. Вітер зовсім розпатлав волосся, що мокрими пасмами сповзало на щоки. Але вона радісно вбирала в себе вогкість, пила свіжість стрічного подуву, немов в екстазі якійсь, розчинялася в грозі, що з громом і блискавицями вибухла над світом. Ця буря, яка йшла зовні, якось утихомирювала бурю, що бушувала у ній всередині і суті якої вона неспроможна була собі з'ясувати. Все ество її у ці два дні стало якимсь дуже чутливим сейсмографом, що пильно нотував щонайменші стрясення ґрунту, які відбувалися десь у глибоких покладах її душевних копалень у царинах, що лежать поза межами досвіду повсякденного, – стрясення, що ані їхнього змісту, ані значення збагнути їй було несила.

Прийшовши додому, усвідомила, що далека прогулянка її була нічим иньшим, як спробою втекти від самої себе. Лягла до ліжка, але спати ще не хотіла, була аж надто схвильована і свіжим повітрям якого надихалася досхочу, і купіллю під відкритим небом, якою була для неї ота злива. Перебираючи книжки, пробувала то те, то иньше читати, але думки розбігалися. Не схоплювала змісту читаного. Мусіла двічі-тричі перечитувати одне й те саме. Нарешті зреклася тієї марної спроби, погасила світло і лежала, розплющеними очима вдивляючись у темряву. Не могла заснути всю ніч. Тільки під ранок задрімала на п'ять хвилин, і тоді приснилось їй, що йде вона хребтом гірського ланцюга, тоненьким, як лезо ножа. Обабіч безодня Вона йде поволі, балянсуючи, як циркова танцюристка по шнурі, щоб не схибити, щоб не втратити рівновагу й не полетіти в прірву.

Невиспана, встала; довго в кріслі на веранді сидючи, вдивлялася в прозору подошеву далечінь Дніпрового плеса. Тоді почала трохи поратися по господарству. Готувала сніданок, потім обід. Нарізала хліба на дорогу, зварила кілька яєць. Переглядала, знову сівши у крісло, книжки, не раз уже читані. Потім склала найпотрібніші речі, які думала взяти з собою, до валізки і, не поспішаючи, попрямувала до пристані. Там вона дізналася, що пароплав має дві і пів години запізнення. Отже, не знала, куди їй дінути час. Назад вертати не хотіла, а сидіти на пристані й чекати – було нудно.

Срібно поблискували сонні Дніпрові хвилі, а вітер вабив у соняшний простір, їй прийшла знічев'я думка поїхати човном. Цим пляном вона враз захопилася. Поїде вона, як звичайно, горіріч, у бік, противний тому, яким буде простувати її пароплав, щоб назад, коли руки стомляться від веслування, дати себе нести течії. Очі її нагледіли легенького полутригера* на двох. На мить завагалася, бо не знала, чи потрапить сама веслувати і стернувати разом. Та господар човна помітив її вагання й сказав:

– Я дам хлопчика, який допоможе вам.

Хлопчик хотів узятися до весел, але вона наказала йому сісти до стерна, бо прагнула руху, а веслувати вміла добре. Як звичайно це робиться, вони навскоси перетнули річку, щоб дістатися попід той берег, бо проти течії під берегом легше їхати, аніж серединою. По дорозі до Чорторию треба було проминути тільки кілька гаток, а там, на острові, певно, ще можна буде добути холодного молока, бо день будній і відвідувачів буде мало.

З кожним помахом весла, що гнав човна проти течії, у Ганни яснішало на душі, сонце набирало потужнішого блиску, покороблена синява Дніпра ставала насиченішою, темнішими відтінками смарагду відсвічувала зелень берегів, а блискітки, що злітали з весла, коли воно ненароком вискакувало з води, здавалися маленьким діамантовим дощем. З кожною хвилиною вона скидала частину баласту з себе. Тіло легшало. Здавалося, що ось-ось воно зрине угору і потоне в блакитній незглибності.

Доїхавши до Чорторию і згаявши там три чверті години, Ганна зиркнула на наручного годинника і сказала собі, що мусить поспішати, коли хоче потрапити на пароплав. Отже, повеслувала назад. Та тільки повернула човна, як тягар, якого вона

деякий час позбулася, знов наліг їй на душу. Не тішило на зворотній путі ані глибоке небо, ані сонце, ані похолодь, якою віяло від хвилі, коли нахилитися до неї лицем. Чим більше вона зближалася до пристані, тим важчий ставав той тягар.

Пароплав уже стояв, готовий до відплиття. Зійшовши на поміст, вона з легким жахом прочитала його назву "Лев Толстой", що півколом темніла посередині його торсу на білому тлі. Стала в чергу за квитком. Як зійшла на палубу, до носа їй шугнув якийсь неприємний і дуже знайомий запах. Так, то був запах її суконки, з якої вона перед трьома днями виводила плями, запах бензини. Він ішов від високих ґальонів, що стояли на палубі й на яких був напис "Медсантруд". Серед численної публіки впала їй в очі дівчина з пелеринкою на плечах. Та пелеринка лопотіла на вітрі, і Ганна бачила, що мала вона білу підшивку. А ось і військовий, що передавав їй листи. Ні, не він, а хтось иньший, тільки одностроєм схожий на нього. Щось їй нагадувала та дівчинка в пелеринці, та ніяк не могла згадати, що саме. Враз їй блиснуло в голові: дівчинка скидалася на нетлю, що тріпотіла крильми і що ті крильця були в неї білі під сподом. Від запаху бензини і від усвідомлення тієї аналогії Ганну знов занудило, голова їй пішла обертом, усе замаячіло перед очима, десь під ложечкою вона відчула якийсь тиск, боялась, що зомліє, жмут якийсь підкочувався до горла.

Дивилась на високий димар пароплавний, з якого валив дим та летіли іскри. Але нараз усвідомила, що то не димар, а стрункий ідол Молоха, в розпеченому нутрі якого спалювали дітей. Брудний клубок диму вихопився звідти; розгорнувся і став котом, у сажу заваляним, що скочив їй геть через голову. Ні, тепер вона виразно бачить, що то гігантський скляний циліндер лямпи, в якому крилами б'ється велетенська нетля. З димаря-циліндра шугнуло полум'я, і то був розчухраний червоний півень, який раптом так пронизливо закукурікав, що їй начебто душу роздерло на два шматки. Їй згадалася німецька казка про карлика, що його ймення ніхто не знав і який зі злости, що якась дівчинка довідалась, як його звуть, схопив себе за ногу та роздерся надвоє. Отак і вона відчула, як гудок роздер її аж по саму маківку. Вона чувала від людей, що вагітність імунізує майбутню матір так, що не береться її ні застуда, ані зараза. Нове життя, що зародилося в ній, рятує і себе, і її. Але чула вона також, під час вагітності бувають у деяких жінок нервові атаки, які межують з божевіллям. Невже вона справді божеволіє? Удруге розітнувся гудок, і вдруге вона відчула отой дивний розрив надвоє, що знищував її істоту. Вона немов наїлася стрихніну, що вивертав усе її нутро, наче хотів вивернути, як рукавичку.

Її організм-сейсмограф нутує вже не кволі стрясення душевного ґрунту, а якийсь страшний землетрус, що розхитує всі підпори її існування, стихійний катаклізм, що луною б'є в її мозок. Підсвідомість її, як ще не вдосконалений апарат, фотографує якісь надзоряні катастрофи, що відбуваються в недосяжних височинах, на сотні світляних років від неї віддалених, але на світлині відбивається тільки неясна тінь того, що діється поза межами душевного виднокругу. Якісь тривожні сигнали долітають до неї, та годі їх зрозуміти. Якісь німі вістунки гупають і гатять кулаками в зачинені ворота її свідомости.

В цю мить Ганна бачить у юрбі на березі якусь білу пляму. Шматок титульної сторінки, на якому надруковано "АННА..." Її ім'я. Аж ген куди завіяло вітром долю її! А сама вона їде пароплавом, що зветься "Лев Толстой", і її нудить від запаху сукні, з якої вона виводила плями. Ні, від запаху, що йде від тих гальонів. Несподівано її охоплює страшний жаль кидати все те, що вона бачить перед собою, оту набережну з поодинокими деревами, оті садки, що соковитою зеленню ваблять удалині і, певно, рясніють квітами, оті золотими банями вінчані гори і затоку, де гойдаються у вітрі довгасті човни – так ніби вона не на два тижні, а назавжди мала кинути це все, щоб ніколи його більше не бачити.

– Веселих вака-а-цій! – кричить хтось з берега комусь, що стоїть на палубі, і в цю мить напівбожевільний мозок її прошиває блискавиця ясної свідомості: та біла пляма на березі – то не відірваний листок від книжки з іменем "Анна", а великий букет білої акації, що його в руках тримає продавщиця квітів. О, конче їй треба мати той букет! Зануритися в нього лицем, забути в тих пахошах, заглушити ними нестерпний дух бензини. Коли вона матиме його в дорозі, її перестане нудити і зникнуть оті примари, що переслідують її вже три дні і ось довели вже до божевілля. Що робити? Стрілка її вольового компасу, як шшаліла, тріпоче й зі скаженими відхиленнями метушиться туди й сюди – то вправо, то вліво – і враз нерухоміє, гострим кінцем скерувавшись до берега. Прожогом кидається Ганна геть з палуби. На містку стикається з професором Ступином. Розсіяний професор купив квитка в иньший бік, та в останню хвилину ще встиг обміняти його в касі і поспішає потрапити на пароплав. На одну коротку мить Ганну пронизує думка, що професор у своїй крилатці, яка кумедно розвівається за вітром, теж нагадує щось дуже знайоме. Так. Того недорізаного півня, що, тікаючи, лопотів крилами. Він так само незграбно спотикається, припадає на одне коліно і, вбігаючи на палубу, мало не падає. Ганна вже на березі (швидше, щоб встигнути!), підлітає до жінки, купує в неї всі квіти; не рахуючи, виймає жменю грошей і платить. Тоді з невимовною насолодою зануряється всім лицем в оте біле море пахощів; чує за спиною своєю третій гудок пароплава, та він уже не роздирає її душу, ні, він ніяк не впливає на неї: звичайний собі гудок. Обернувшись, вона бачить, як відпливає від берега "Лев Толстой". Всю істоту її охоплює якесь розпруження, що солодкою зморою розпливається по жилах. Так ніби три дні її без перерви електризувала якась страшна, безжалісна машина, пропускаючи струм крізь усі її нерви, – і ось хтось повернув вимикача, струм вилучився. Раптовим безсиллям охоплена, але якась розмарено-щаслива, Ганна падає на лавку, що на набережній, звисившись через спинку її, як мокрий рушник. Сльози їй ринуть з очей. Минає п'ять, десять, п'ятнадцять, двадцять хвилин. Вона сидить квола, всміхаючись. Пароплав уже далеко, голосу і шуму його вже не чути. Тоді підводиться; немов наскрізь просякнута життєдарною свіжістю квітів, що раптом відродила всю її істоту, поволі простує додому. Вдома застає на столі телеграму: несподівана звістка від чоловіка, що прибуде завтра вечірнім поїздом. Щаслива, всміхається, питає себе, невже оте його прагнення якнайшвидше побачити її передалося їй і затримало її тут? Але знає, що ні: то була тільки остання крапля в

повному келиху, що змусила терпке вино її чотириденних страждань перелитися через береги. Десь кволо мерехтить думка, що треба сповістити пароплавну управу, щоб заопікувалася її валізкою, що залишилася на палубі. Але дивна річ: вона з тим не квапиться – так ніби воно зовсім зайве. Ставить квіти у воду. Щоб не зачадіти, виносить їх на веранду, але на ніч лишає двері відчинені; тільки пару віточок ставить на столику коло ліжка. Лягає, та, щаслива і спокійна, як ще ніколи за життя свого, засипає глибоким сном без маячінь і сновидінь.

Тим часом пароплав простує в оксамитну ніч. Шумить вода з-під колеса. Зоряна темрява плине над Дніпром. Старші люди і діти пішли наниз спати. Нагорі лишилася молодь, хтось грає на гармошці, співають пісень. Ось підпливають до якоїсь пристані.

– Яка це зупинка? – гукає хтось з палуби, але серед гамору не чути відповіді.

Пароплава притягають кодолами* і прив'язують. Люди сидять на ґальонах бензинових, бо не всім вистачило місця на лавках – на ґальонах з написом "Медсантруд". З димаря летять золотисті іскри, гаптований ними дим лине вгору так, немов хтось розгортає казковий сувій, безконечний серпанковий шлейф Шехерезади, цяткований зорями. Хтось кидає непогашений недокурок, і раптом – страшний вибух стрясає повітря, в одну мить палуба – море вогню і диму. Розпачливі крики тонуть у палахкотливому лопотінні полум'ястих язиків. Хто ближчий до краю, скаче через бильця у воду. У трюмі всі прокинулись, серед загального галасу і метушні рвуться нагору, але звідти полум'я жахає назустріч. Внизу спека така, що черепи лускають. Люди кидаються, один одного відштовхуючи, до круглих маленьких вікон, але годі крізь них пролізти. Військовий в однострої – очевидно, комісар якийсь – крізь віконце простягає пачку листування і документів та просить узяти й передати, куди слід, а сам тоді стріляє собі в голову. Дівчинка в пелеринці застрягла у вікні і не може худеньким тільцем просмикнутися далі. Просить і благає витягти хоч би за голову її. Та як доступитися, коли з того боку вода, а навколо вогонь! Вона, починаючи з ніг, уже горить, полум'я підбивається далі, і, мов підрізана квітка, вона хилиться набік. Пожежа загрожує перекинутись на пристань, а на пристані комори, і на пристані начальник поставив своє фортепіано. Отож він дає наказа підрізати кодоли, і пароплав – острів вогню й чаду, острів пекельного крику й лементу, – гойдаючись, відноситься геть Дніпровими хвилями. Плине на воді, мов фантастичний квіт, як гігантська вікторія регія, біла, що навколо спалахнула вінцем багряних пелюстків і яку факір якийсь чарами чорної магії змусив до бурхливого, феєричного росту.

На ранок пароплав – тільки чорний остяк, кліщами обгризений кістяк допотопної потвори, тхне від нього горілим м'ясом і бензиною. Мов археологи-дослідники, в ще не простигле нутро його залазять члени слідчої комісії і там, у трюмі, серед почорнілих трупів знаходять і професора Ступина з бритвою в руках і перерізаним горлом, що, тулубом перехилившись наперед, головою припав до колін.

Ганна ще спала, коли відчинила двері господиня, навшпиньки підійшла до ліжка і

поклала на столику листа і свіжу газету. Коли прокинулась, перший погляд її впав на пошту. У запізнілому листі з Кавказу чоловік оповідав про подорож Воєнно-Грузинською дорогою, про льодівці і снігові шпилі, про провалля, понад краєм якого мчав його автомобіль. Свіжим подувом верховин і гірського лісу віяло від того листа. Тоді взялася до газети. На останній сторінці, після складення числа, редакція ще встигла вмістити коротеньку звістку про катастрофу зі "Львом Толстим". Дрібними дрижаками жах пробіг по її тілу, коли погляд упав на те повідомлення. Сповіщалось лише про самий факт, подробиць ще не було. Поволі свідомість її ясніла, розвіювалася мла, що чотири дні туманила мозок, і стало зрозумілим, що тими днями мучило своєю незбагненною загадковістю. Довго перебувала ще під враженням звістки. Тоді згадала, що ввечорі приїде чоловік, і душу залило їй проміння. На горішнику під вікном ненастанно цвірінькав якийсь птах. Крізь широко розчинені двері глянула на веранду. Росяні пахощі линули звідти. На столі, немов віщуючи про вічну перемогу життя над смертю, в недоторканості сніжній, в авреолі ранкового сонця розпадистим кушем білів великий букет акацій.

Травень 1947 р., Льойташ, Тіроль.

Примітки

Гайстер – лелека, чорногуз.

Швагрова – зовиця, братова, своячка – сестра чоловіка.

Гзимс – карниз.

Полутригер – довгий, вузький, дуже легкий човен з виносними кочетами і рухливими сидіннями.

Кодола – линва.